

Розділ 3.

СУЧАСНА ПРАКТИКА МУЗИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 781.66:[37.016:004]

DOI 10.34064/khnum1-6708

Підпорінова Катерина Вікторівна

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
кафедра концертмейстерської майстерності
e-mail: katerynapidporinova@gmail.com
ORCID iD: 0000-0003-2217-9286

**Цифрові технології у навчанні концертмейстера:
практичний вимір**

Мистецька освіта формує власний цифровий арсенал дистанційного навчання. Індивідуальний підхід та робота з неконкретною матерією робить актуальним дослідження практичних здобутків вітчизняних вишів у цьому напрямі. Метою статті є осмислення позитивних і негативних впливів дистанційної освіти на виконавське формування піаніста-концертмейстера з використанням цифрових технологій. Новизна теми полягає у зверненні до інноваційних практичних напрацювань кафедри концертмейстерської майстерності Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Визначено дві стратегії дистанційного навчання концертмейстера – спільно з вокалістом / інструменталістом та за відсутністю соліста. Систематизовано проблеми, з якими стикаються учасники ансамблевого навчального процесу: здобувач-концертмейстер, ілюстратор-соліст, викладач. Охарактеризовано цифровий інструментарій та його можливості у практиці дистанційної підготовки концертмейсте-

ра. Виявлено негативні й позитивні сторони online-навчання. Обґрунтовано перспективність гібридної форми мистецької освіти.

Ключові слова: піаніст-концертмейстер; мистецька дистанційна освіта; освітні цифрові інструменти; навчання концертмейстера; практичний досвід; кафедра концертмейстерської майстерності; Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського.

*Usus est optimus magister.
Досвід – найкращий вчитель.*

Постановка проблеми.

Дистанційне навчання на сьогодні охопило значну частину світового освітнього сектора, що докорінно змінило педагогічні стратегії, методи, підходи, організацію процесу здобуття знань. В Україні система освіти, адаптуючись під складні сучасні реалії (пандемія, військовий стан, вимушена міграція викладачів, скорочення закладів освіти), збагачується новими онлайн-ресурсами, платформами, різноманітними курсами підвищення кваліфікації, рекомендаціями, тренінгами тощо. Водночас кожна фахова галузь формує свій цифровий арсенал, спираючись на власні освітні традиції та школи. У найбільш складному становищі опинилися заклади мистецької освіти, де саме індивідуальні заняття у форматі «віч-на-віч», спрямовані на «дотик до Прекрасного», тобто роботу з неконкретною матерією, як-от звук, колір, фарба, рух, інтонація, педалізація, обертони, особливості акустики тощо, складають базис формування майбутнього митця-професіонала. У цьому контексті **актуальним** постає осмислення не лише теоретичних, але, насамперед, практичних здобутків вітчизняних мистецьких вишів, апробованих шляхів подолання виникаючого дистанційного «розриву» між викладачем і здобувачем освіти. Звернення до практичного досвіду кафедри концертмейстерської майстерності Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського у дистанційному навчанні піаніста-концертмейстера, виявлення позитивних напрацювань та визначення проблемних лакун освітнього

процесу відповідно до позначеної спеціалізації є **інноваційними аспектами** розкриття обраної теми.

Останні дослідження і публікації. Проблематика дистанційного навчання з урахуванням творчої специфіки є пріоритетним напрямом наукового дискурсу останніх років, запропонованого, зокрема, українськими фахівцями в іноземних виданнях. Цінними постають спостереження щодо продуктивності зустрічного руху інноваційних методів та педагогічних технологій як результату синергійного обміну (Dedusenko, Kopeliuk, Kupriianenko, Sydorenko, & Kutluieva, 2022); необхідності формування відповідних ІТ-компетенцій студентства в умовах глобальної цифровізації суспільства (Lytvyn, Khlystun, Prykhodkina, Poluboiaruna, Bevz, & Kopeliuk, 2021), можливого розширення традиційних методів навчання за допомогою звернення до потенціалу STEAM Education (Tkachenko, Yeremenko, Kozuy, Mishchanchuk, & Liming, 2022), перспективності сучасних інформаційних технологій у мультикультурному середовищі як інтерактивного органайзера самостійної роботи здобувачів вищої освіти (Ohrimenko, Berezan, Molnar, Dovzhyets, & Holiaka, 2022), маркування проблемних зон та недоліків онлайн-навчання (Davydov, Tutchenko, Zavistovskiy, Khrolenko, Hurkova, 2022; Fabian, Tur, Yablonska, Rumiantseva, Oliinyk, & Sukhlenko, 2022). Не менш актуальним є й осмислення потенціалу мультимедійних та комунікативних технологій сучасного цифрового простору в українській освітній царині (Мальований, 2020; Hubarieva, Polisuchenko, Matviienko, Savenko, Hrebniava, & Zhaliieko, 2021; Ponomarova, Kharkivska, Petrichenko, Shaparenko, Aleksandrova, & Beskorsa, 2021). Це свідчить про відкритість вітчизняної системи навчання до інноваційних процесів, зокрема в галузі вищої освіти.

Важливе місце у науковому осмисленні специфіки концертмейстерства у різних його проявах належить роботам відомої української дослідниці Т. Молчанової, в яких за останні роки підіймаються проблеми формування сучасного піаніста-концертмейстера як учасника виконавського ансамблю в аспекті синергії (Молчанова, 2021); окреслюються перспективи модернізації концертмейстерської підготовки та розробки спецкурсу «Vocal coach» як інтеграції у світовий музично-педагогічний простір (Молчанова, 2019); осмислюються

вітчизняна модель підготовки піаніста-концертмейстера у музичних вишах та існуючий алгоритм навчального процесу (Молчанова, 2022). Проблема мистецької освіти в умовах дистанційності розглядається й у статті київських колег з Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (Пруднікова Л., Пруднікова О., 2022: 87), де уточнюються протиріччя онлайн-навчання та акцентується увага на наявності ефективного інструментарію: наприклад, дисклавіру Yamaha, що дозволяє якісно передавати всі нюанси виконавської інтерпретації, синхронізувати інтернет-звучання, та відповідного програмного забезпечення для ансамблевих репетицій (до чотирьох учасників) – Netduetto (Yamaha), які на сьогодні складають «екзотичність» цінової категорії». Показово, що науковці доходять невтішного висновку, що «дистанційна форма навчання не дозволяє здобувачам освіти повноцінно набути необхідних компетенцій концертмейстерам, в класах камерного ансамблю, симфонічного та хорового диригування ...» (Пруднікова Л., Пруднікова О., 2022: 88), оскільки недовершеність існуючих цифрових ресурсів унеможливує гру в ансамблі.

Мета статті – осмислити позитивні та негативні впливи дистанційного навчання на виконавське формування піаніста-концертмейстера з використанням цифрових технологій на підґрунті практичних напрацювань кафедри концертмейстерської майстерності Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Методологія дослідження. Застосовано комплексний підхід, що об'єднує методи аналізу та узагальнення, систематизації та проєкції, порівняльний та емпіричний експериментальний методи відповідно до виконавсько-ансамблевої специфіки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Загальновідомо, що теоретичні розробки демонструють абстрактну ідеальну модель того, як повинно бути за умови абсолютизації відповідного процесу. Однак реальність з її численними різноманітними факторами впливу постійно вносить власні корективи, через що теорія ніколи стовідсотково не збігається з практикою. Отже, аналітичні спостереження, що спираються на досвід практичної роботи, мають особливу цінність і актуальність.

Мистецтво в системі освіти завжди посідало особливе місце, оскільки митець як «кінцевий результат» навчання має в культурній царині найвищу цінність внаслідок його неповторності, самобутності, креативності, що «зростають» на ґрунті високого професіоналізму. Творець – це штучний «продукт» освітньої системи, у «шліфуванні» особистості якого задіяна широка викладацька спільнота як сукупність різних індивідуальних шкіл, методів, технік, підходів, поглядів, свідомостей тощо. Творча майстерня, якою є виконавська школа, являє собою, насамперед, динамічну систему *енергоінформаційного* обміну, згідно з концепцією С. Кучеренка (2018). Дистанційна освіта як вимушена необхідність сьогодення (карантинні заходи через епідемію Covid-19 та повномасштабна війна в Україні) прибрала з існуючого ланцюжка передачі знань одну з ключових ланок – *безпосереднє спілкування*. Таким чином, якщо інформаційний обмін є підвладним цифровим інструментам, які для цього й призначені, то з енергетичною складовою як ключовою домінантою формування митця виникають майже непереборні труднощі. Погодимось з думкою Ю. Мальованого (2020: 3) стосовно того, що «не можна недооцінювати потенціал могутнього впливу на формування особистості в моральному, духовному, соціальному аспектах прямих контактів, безпосереднього постійного спілкування, живої взаємодії учасників освітнього процесу, що притаманне лише традиційному, т. зв. очному навчанню». У формуванні музиканта-виконавця / концертмейстера / артиста ансамблю спілкування є необхідною константою. Саме воно, по-перше, сприяє вдосконаленню виконавської техніки, оскільки забезпечує прямий контакт при відтворенні туше (дотику), звуковидобування і звука як його результату, допомагає корегуванню всіх нюансів мінливої палітри виконавських засобів виразності; по-друге, виступає запорукою художнього діалогу, спрямованого на досягнення інтерпретаційної цілісності, без якого ансамблева гра взагалі втрачає свій сенс.

Велика кількість освітніх платформ (а їх чимало, зокрема, HUMAN, Prosvita, Google Classroom, MOODLE, Нові знання, Єдина школа, Мій Клас, Classtime), різних інтерактивних застосунків, що можуть бути корисними у роботі педагогічних працівни-

ків (наприклад, Google Docs, Paint, Concept board, Live Worksheets, LearningApps, Nearpod, Kahoot, Easy test maker, Padlet), та ресурсів, спрямованих на підвищення кваліфікації викладачів (як-от, Всеосвіта, На Урок, Prometheus, EdEra та ін.), створюють сучасний навчальний онлайн-простір, однак не вирішують проблем музично-виконавської підготовки.

Якщо в аспекті сольного виконавства, де функціонує система «вчитель – здобувач – соліст», дистанційна освіта характеризується низкою об'єктивних складнощів та унеможлиблює застосування традиційних методів викладання при безпосередньому спілкуванні віч-на-віч, – то за умовами ансамблевої специфіки, де лінійність попередньої моделі обертається трикутником, як, наприклад, у навчанні концертмейстера (див. *Схему 1*), позначені проблеми зростають як мінімум удвічі.

Схема 1.

Спробуємо пояснити цю тезу, спираючись на багаторічний досвід роботи кафедри концертмейстерської майстерності Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського¹.

Нагадаємо, що у звичайному освітньому режимі здобувачі-концертмейстери кожного семестру «прикріплюються» до певного співацького голосу (чоловічого – бас, баритон, тенор, або жіночого – той чи інший тип сопрано), інструменту (альт, кларнет тощо) чи групи голосів / інструментів відповідно до програмних вимог. Залежно від репертуарного потенціалу соліста, мети викладача та можливостей здобувача, здійснюється підбір семестрової програми, яка підкорюється принципу жанрово-стильової різноманітності. Репертуар ілюстраторів постійно оновлюється новими творами, які вочевидь розширюють існуючий усталений виконавсько-педагогічний *playlist*. Це, з одного боку, відповідно до традицій академізму, дозволяє дотримуватись певних канонів концертмейстерської інтерпретації, з другого – забезпечує свободу музичного вибору й художнього трактування. Такий баланс віддзеркалює прагнення кафедри максимально поєднати теорію з практикою та забезпечити здобувачам концертмейстерського класу можливість набути досвід роботи з різними голосами / інструментами.

Сучасні умови дистанційної освіти в Україні, які ускладнилися воєнним станом, від'їздом фахівців за кордон, обмеженням фінансування та змінами освітньої політики, суттєво скоротили, а подекуди й унеможливили навчальний діалог здобувачів із солістами. У такому випадку формування концертмейстера може здійснюватися за двома стратегіями. Позначимо їх.

Перша стратегія: якщо соліст все ж таки є, то він підключається на останньому етапі, фактично «накладає» свою вокальну / інструментальну партію на акомпанемент (звісно, виникає скорочений *quasi*-репетиційний процес). Це, у свою чергу, перевертає шкереберть саму навичку супроводу як гри «під соліста». Водночас мотивує до продуманості власної інтерпретації, оскільки

¹ Частково окреслені проблемні питання порушуються в нашій попередній публікації (Підпорінова, 2023).

ки перекласти цей драматургічний «тягар» на ілюстратора вже неможливо.

Друга стратегія: у разі відсутності соліста-вокаліста здобувач-концертмейстер має співати сам. У такій ситуації не слід замовчувати проблеми, що виникають у піаніста:

- дискоординація між слухом та / чи м'язовими відчуттями і голосом;
- складність вокальної техніки;
- вокальна й фортепіанна поліритмія;
- знання іноземних мов, оскільки співати потрібно мовою оригіналу;
- втрата часу на саморобні переклади українською мовою сумнівної художньої цінності.

За відсутності соліста-інструменталіста рішенням може бути паралельний запис його партії на фортепіано, але це теж не вихід. Тембр, звуковидобування, штрихи тощо неможливо втілити повною мірою засобами фортепіано, не говорячи вже про ануляцію самої ідеї політембрового ансамблю.

Ще одна складність полягає в тому, що ансамблеве виконавство передбачає пошук спільного естетичного знаменника. У цьому процесі важливим постає не лише розуміння драматургічних закономірностей та художньої логіки виконуваного твору, але й єдність психоемоційного стану (Kucherenko, Sediuk, 2020). На необхідність формування спільного психоемоційного простору між концертмейстером і солістом як обов'язкової умови для реалізації психологічної установки на «співпрацю у взаємодії» вказує і Т. Молчанова (2021). Однак зазначена художня єдність в умовах дистанційного навчання є майже недосяжною для учасників ансамблю.

Отже, у будь-якій ситуації гра в ансамблі за умовами дистанційної освіти породжує проблемні питання, однозначних шляхів вирішення яких досі немає. У згаданому рівнобедреному трикутнику «концертмейстер – викладач – соліст» (див. *Схему 1*), кожен з учасників-«вершин», що перебувають по різні боки моніторів / екранів гаджетів, стикається з власним набором проблем. Спробуємо їх окреслити.

Здобувач:

- значні втрати корисного часу на виконання супутніх суто технологічних завдань (запис-перезапис власної гри як підготовки до уроків чи заліків / екзаменів, завантаження файлів, здійснення відповідних налаштувань, пошук найкращих умов для виконання та ін.);
- відсутність безпосереднього звукового показу, коли інформація передається тет-а-тет без допомоги гаджетів;
- загальне зростання завдань, які компенсують дистанційний формат навчання та складають більш напружене сумарне навантаження;
- незбалансованість годин аудиторної / самостійної роботи як результат вищезазначеного.

Солісти-ілюстратори:

- неможливість синхронної роботи;
- відсутність емоційно-енергетичного обміну;
- спів / гра «під акомпанемент», що зв'язує свободу виконання;
- як наслідок, усередненість трактування з мінімалізацією художніх відкриттів, певна академічна канонізація інтерпретації;
- неспроможність безпосереднього впливу чи корекції у процесі виконання;
- труднощі у створенні балансу реального звучання тощо.

Викладач:

- відсутність прямого контакту з ансамблістами та можливості втрутитися у процес виконання / гри, тобто часова дистанційність зауважень;
- складність корегування звучання та відповідного балансу партій, тембрів, регістрів, штрихів, динамічних змін, педалізації тощо;
- обов'язкова вербалізація всіх моментів (складових) навчання як маркер звернення до *ratio* виконавця, а не *emotio* (нагадаємо, що музикальність – це, перш за все, емоційна реакція на музику), що у цьому контексті створює певний бар'єр;
- нарешті, досить різка зміна стратегій і тактик навчання, що викликана виробничою необхідністю.

У рамках чинного законодавства кожний викладач має право сам обирати форми та методи навчання з метою забезпечення успішності освітнього процесу. Ураховуючи виконавсько-концерт-

мейстерську специфіку, зауважимо, що добре себе зарекомендували такі ресурси.

1. Відеоконференційні платформи Google Meet та Zoom. Цей онлайн-формат є найбільш наближеним до очних занять, оскільки створює «ефект присутності» викладача, надаючи можливість зупиняти виконавця, робити зауваження у процесі гри в наближеному часовому відрізку, спрямовувати увагу на конкретні фрагменти нотного тексту, що не виходять належним чином у виконавському прочитанні, повторювати необхідні частини / періоди твору, демонструвати вирішення художньо-технічних проблем за допомогою власного ілюстративного прикладу-показу. Серед суттєвих недоліків цього програмного забезпечення залишаються якість звукового потоку, що зазнає суттєвих втрат (розмите туше, низька динамічна амплітуда, майже невлітима педалізація та ін.), та можлива нестійкість інтернет-з'єднання (особливо у міжнародному зв'язку).

2. Зворотній зв'язок із здобувачами на платформах MOODLE та Google Classroom дозволяє створювати певні загальні завдання, вести контроль їх виконання, прикріплювати додаткові методичні матеріали, публікувати вимоги, новини з курсу, надавати стислі індивідуальні коментарі, моніторити навчальну активність, координувати спільні проекти та ін. Наприклад, дуже зручно за допомогою цих ресурсів організувати самостійну роботу здобувачів. У свій кабінет (сторінку) у відповідні створені викладачем завдання вони можуть прикріплювати: 1) ноти обраних творів, оскільки однаковий нотний текст дозволяє швидко робити зауваження, знаходити потрібний фрагмент, обговорювати засоби виразності (штрихи, аплікатуру, динаміку, педаль та ін.), уточнювати фразування, редакційні нюанси тощо; 2) записи інтерпретацій творів програми, що сприяє формуванню художнього смаку, критичного мислення, слухової уваги, креативного підходу, самостійності, а також дозволяє скорегувати спрямованість художньо-стильових орієнтирів індивідуальної інтерпретації; 3) фото-, відео- чи аудіозвіти щодо виконаних завдань. Наприклад, скриншоти аплікатури, записи фрагментів програми у стадії розбору. Також цінною для здобувача є можливість порівняти різні збережені власні виконання, що відбивають поетапність, безперервність і поступовість

навчального процесу. Це важливо для набуття педагогічного досвіду, що є необхідною складовою професії концертмейстера.

3. Допоміжні ресурси YouTube та Google Disk, які забезпечують доступ до відеофайлів з виконанням творів програми як на стадії вивчення, так і в період складання заліку / екзамену та оцінювання. Окремо зауважимо, що відкритість доступу до записаних файлів (або посилань на них), які група здобувачів (певний курс чи спеціалізація) завантажують у відповідну папку, створює «прозорість» інформаційного поля, коли кожен з учасників (а не лише комісія викладачів) може подивитися, послухати, оцінити виступ будь-кого зі своєї групи. Це породжує додаткову мотивацію до наполегливої виконавської роботи, активізуючи фактор змагальності, бо це вже не прослуховування за «закритими дверима».

4. Месенджери Viber, Telegram, ChatOn, WhatsApp та інші, які дозволяють не лише обмінюватися файлами різного формату, але й вести письмові (й не тільки) діалоги, писати коментарі, робити сповіщення чи навіть проводити відеоуроки.

5. Застосунки-редактори, що дають змогу візуалізувати зауваження у вигляді різноманітних вказівок, зафіксованих у нотах (їх електронному еквіваленті). Це Adobe Acrobat Reader, Foxit Reader, Paint, Ножиці та ін. По суті, вони створюють аналог фотографування нот із помітками викладача.

6. Легкі у застосуванні програми, які дозволяють працювати з відеозаписами та здійснювати необхідний у навчальних цілях монтаж, на кшталт запису вокальної / інструментальної партії соліста на виконання концертмейстером-здобувачем фортепіанного супроводу (за принципом нашарування), як, наприклад, all-in-one video editor–YouCut².

7. Не слід забувати і про потенціал звичайного телефонного зв'язку, який у разі стабільності більш якісно передає звучання, ніж інтернет-конференція, хоча, звісно, не дає змоги щось бачити. Водночас цей варіант є доступним, якщо і викладач, і здобувач перебувають

² Автор висловлює подяку за рекомендацію цього цифрового застосунку колезі по кафедрі, доктору мистецтва Анатолію Тарабанову.

в Україні. Такий формат чудово проявив себе, зокрема, за тимчасової відсутності електропостачання³.

Не залишаються «поза дужками» й загальнотехнічні проблеми:

- нестабільність інтернет-зв'язку та його швидкість;
- застарілість моделей гаджетів, котрі не витримують освітньо-навчального навантаження та відповідного зростання програмного забезпечення, необхідного для здійснення навчального процесу;
- цифрова необізнаність / неосвіченість учасників дистанційного навчання. Уточнимо, що, незважаючи на значне збільшення кількості наявних програм, курсів тощо, спрямованих на різнобічне підвищення кваліфікації викладачів і скорочення розриву між теоретичними та практичними навичками у сфері цифрового інструментарію, означена проблема все одно постає як дуже значна.

До цієї групи проблем слід долучити й відсутність спільного (єдиного) базису для об'єктивного оцінювання результатів, тобто виконавських / концертмейстерсько-ансамблевих здобутків. Кожний здобувач має власні життєві умови. Це не лише країна проживання на період воєнного стану, але й інструмент для гри (який на очному контролі був однаковим для всіх), особливості приміщення, записувальний пристрій, акустика, відстань, що обрана для здійснення відеозйомки, нарешті, індивідуальний суто технічний досвід здобувача. Крім того, суттєву роль відіграє й психологічний стан людини, оскільки кожна особа по-своєму переживає стрес, який принесла до нашої держави війна.

Отже, можна констатувати, що в мистецтві концертмейстера дистанційна освіта наразі має чимало проблемних лакун. Проте чи все так критично й безрадісно? Згадаємо, що завжди існує зворотній бік будь-якого явища та «мінуси» можуть ставати «плюсами». Спробуємо обґрунтувати це твердження.

³ Переважна більшість наведених цифрових ресурсів та можливостей їх застосування у концертмейстерському класі апробовано, зокрема, на власному досвіді автора статті (як приклади: кожний курс має окремий цифровий кабінет у Google Class; робота з нотами-pdf ведеться у застосунку Ножиці). Звісно, комбінування різних форм роботи визначається специфікою індивідуального педагогічного підходу.

1. Унеможливлення синхронізувати творчу співпрацю в тріаді «викладач – піаніст (концертмейстер) – соліст (ілюстратор)» обертається зростанням відповідальності здобувача, підвищенням рівня його самостійності й формуванням критичного мислення. Це пояснюється тим, що той синергічний діалог, який на підготовчому етапі виникає між кожною парою учасників виконавського процесу і подекуди поставав «накачуванням» виконавця «іззовні», втрачає свій потенціал впливу та має бути замінений продуманим «монологом від себе», який охоплює вибудованість інтерпретації, єдність художнього змісту твору, його образної сфери та арсеналу обраних виразових засобів, технічну досконалість (адже у записі всі кострубатості опиняються як «на долоні»).

2. Викривлене цифровим потоком звуковидобування при онлайн-форматі занять може компенсуватися можливістю приділити більш ретельну увагу питанням архітекtonіки, фразування, закономірностям метроритмічної організації, співвідношення темпових змін, продуманості динамічного та тонального плану, активізації образно-тембрового мислення / слуху тощо.

3. Відсутність або скорочення педагогічного показу як ефективного методу навчання в очному режимі (за принципом наслідування) стимулює до власного художнього пошуку, який дійсно займає більше часу, ніж копіювання «з рук», проте як здобутий власними зусиллями прийом (досягнений, осмислений, продуманий, художньо аргументований) закріплюється у свідомості виконавця набагато сильніше, що сприяє його подальшому професійному вдосконаленню.

Як показує досвід кафедри концертмейстерської майстерності ХНУМ, мотивовані до навчання здобувачі відрізняються самостійністю та самоорганізованістю, критичним мисленням і творчим підходом, здатністю корегувати власні цілі, виокремлювати головне, обирати / знаходити необхідні прийоми опрацювання творів, ефективно розподіляти час занять. В умовах дистанційного навчання сильні та слабкі сторони творчої особистості здобувача проступають більш рельєфно, оскільки знов-таки зв'язок «викладач – виконавець» стає менш тісним та суб'єктивним, набуваючи більш об'єктивних та від-

сторонених характеристик. Це не є ані «плюсом», ані «мінусом» – це аксіома сьогодення.

Не меншого значення набуває принцип змагальності, конкурентності. Адже на відміну від заліку / іспиту за закритими дверима, інформація на кафедральному звітному Google-диску із записами виступів є відкритою. Тож кожен з однокурсників, як було вже сказано, може ознайомитися з грою обраного виконавця. Звісно, це є додатковим стимулом, що, зокрема, підтверджують результати заліку з виконання творів зі списку обов'язкового репертуару – двох арій та двох вокальних мініатюр. Якщо при очному навчанні педагоги, які приймають залік (комісія), могли прослухати не всю програму, а твір «на вибір» або його фрагмент (і у цьому був фактор випадковості – пощастить / не пощастить), то режим *online* передбачає завантаження записів власного виконання всіх творів (у повному обсязі), що створює іншу зону відповідальності.

Безумовно, новий сучасний вимір освіти вимагає оновлення навчально-методичної бази, зміни педагогічних стратегій, пошуку нових навчальних форматів. Кафедра концертмейстерської майстерності ХНУМ здійснює відповідні кроки. Це оновлення репертуарної політики, залучення різних цифрових ресурсів, проєкт онлайн-рекомендацій, створення власного YouTube-каналу, кафедральної сторінки Facebook, розробка нових курсів (як, наприклад, «Практикум з імпровізації» доцента Володимира Соляникова). Незважаючи на складні умови, в яких опинився виш, завдяки ентузіазму та відданості концертмейстерській справі завідувачки кафедри, професорки Євгенії Нікітської, триває художній проєкт концертного виконання відомих опер, який вже став однією з традицій Alma Mater. Починаючи з «Днів Моцарта» у Харкові 1991 року, в концертному виконанні прозвучали «Весілля Фігаро» В. Моцарта, «Іоланта», «Євгеній Онегін», «Пікова дама» П. Чайковського, «Мадам Баттерфляй» Дж. Пуччіні, «Царева наречена» М. Римського-Корсакова, «Сільська честь» П. Масканьї, «Алеко», «Франческа да Ріміні», «Скупий лицар» С. Рахманінова, «Паяци» Р. Леонкавалло, «Борис Годунов» М. Мусоргського, «Кармен» Ж. Бізе. Унікальність, доцільність, потенціал та перспективність створеного Є. Нікітською творчого про-

екту концертного виконання опер⁴ обґрунтовується у відповідному науковому дослідженні (Нікітська, Савченко, 2022: 65–66), де, зокрема, підкреслюється, що концертмейстер є (від себе додамо: значить, й опановує відповідні навички) «поліфункціональним музикантом, який закладає змістовно-смісловий, композиційно-драматургічний і технічний фундамент для реалізації твору як художньої цілісності, Атлантом, який утримує всю його складну багаторівневу конструкцію». За умов дистанційної освіти саме завдяки цифровим технологіям цей творчий проєкт триває й забезпечує утворення складної системи комунікативних зв'язків. Наприклад, «незважаючи та всупереч» (у період вимушеної дистанційності через карантинні заходи у зв'язку з пандемією COVID-19) було реалізовано концертне виконання опери Р. Леонкавалло «Паяци» силами солістів та молодих концертмейстерів, студентів 3–4 курсів (клас Є. Нікітської)⁵.

Висновки.

Для виконавського мистецтва, зокрема концертмейстерської майстерності, найважливішим залишається безпосереднє спілкування та можливість спільної (одночасної) гри. Водночас досвід дистанційної освіти розширює інструменти педагогічного впливу, стимулює до саморозвитку і вдосконалення. Акцент у навчальному процесі на сучасному етапі робиться не на прямому (за допомогою безпосереднього показу), а на опосередкованому впливі на формування музиканта-концертмейстера, спрямованому на розвиток слуху, музичного мислення, образного тезаурусу та вміння самостійно обирати засоби художньої виразності з обґрунтуванням здійсненого вибору. Попри суворі умови функціонування, в яких опинився відомий своїми славетними музичними й театральними традиціями Харківський національний університет мистецтв іме-

⁴ Цю творчу ініціативу завідувачки кафедри в різні роки підхоплювали інші викладачі-колеги. Наприклад, були здійснені концертні виконання (хоча не в такому повномасштабному вигляді) таких опер, як «Кошій безсмертний» М. Римського-Корсакова (клас доцента Ніни Інюточкіної), сцени з опери «Травіата» Дж. Верді, опера «Псковитянка» М. Римського-Корсакова (клас доцента Тетяни Кондратьєвої).

⁵ Відео можна переглянути на каналі YouTube (див. посилання: Кафедра концертмейстерської майстерності ХНУМ, 2023, 14 бер.).

ні І. П. Котляревського, що у буквальному сенсі залишився на лінії вогню, мистецький виш продовжує тримати планку високого професіоналізму, відданості своїй справі, немов надихаючись славнозвісним гаслом «Противлення злу мистецтвом», що протягом багатьох років супроводжувало міжнародний фестиваль класичної музики «Харківські асамблеї» (художній керівник – Тетяна Веркіна) – своєрідну «візитну картку» нашого міста.

Таким чином, саме у знаходженні гібридних форм навчання, поєднанні синхронної та асинхронної моделей, урахуванні здобутків дистанційної та очної освіти і пошуку алгоритмів вибудовування комбінаторної стратегії вбачається перспективність розвитку мистецької гілки вітчизняної освітньої системи, теоретичне осмислення якої має стати предметом подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

- Кафедра концертмейстерської майстерності ХНУМ (2023, 14 бер.). Р. Леонкавалло. Паяци. Концертне виконання, <https://www.youtube.com/watch?v=nKSsiEXk4mE>
- Кучеренко, С. І. (2018). *Шляхи становлення та розвитку української скрипкової школи*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства). Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків.
- Мальований, Ю. І. (2020). Дистанційне навчання: реалії і перспективи. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2 (1), 1–3, <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-10-1>
- Молчанова, Т. О. (2019). Модель фахової підготовки vocal coach у контексті наступності навчання піаніста-концертмейстера. *Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка: Музикознавчий універсум*, 45, 6–16, <https://doi.org/10.33398/2310-0583.2019.45.6.16>
- Молчанова, Т. О. (2021). Ефект синергії у спільному виконавському процесі. *Вісник КНУКіМ, Серія «Мистецтвознавство»*, 44, 79–85, <https://doi.org/10.31866/2410-1176.44.2021.235324>
- Молчанова, Т. О. (2022). Модель навчання концертмейстерства у музичних закладах фахової вищої освіти України. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*, 47, 67–73, <https://doi.org/10.31866/2410-1176.47.2022.269566>

- Нікітська, Є., Савченко, Г. (2022). Творчий проект кафедри концертмейстерської майстерності Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського: досвід виконавського та композиторського осмислення. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 64, 57–74, DOI 10.34064/khnum1-6404
- Підпорінова, К. В. (2023). Дистанційне навчання концертмейстера: синтез інновацій та традицій. *Scientific research in the modern world. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference*, pp. 446–451. Toronto, Canada: Perfect Publishing, URL: <https://sci-conf.com.ua/vi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-scientific-research-in-the-modern-world-6-8-04-2023-toronto-kanada-arhiv/>.
- Пруднікова, Л., Пруднікова, О. (2022). Онлайн навчання в закладах мистецької освіти. *Молодий вчений*, 2 (102), 86–89, <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-2-102-17>
- Davydov, S., Tutchenko, M., Zavistovskyi, O., Khrolenko, M., Hurkova, T. (2022). Latest Trends in Distance Education. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22 (6), 513–522, DOI: 10.22937/IJCS NS.2022.22.6.65
- Dedusenko, Zh., Kopeliuk, O., Kupriianenko, E., Sydorenko, O., & Kutluieva, D. (2022). The innovative way of development of pedagogical sciences: a modern look at the study of current problems. *Eduweb-Revista de Tecnologia de Informacion y Comunicacion en Educacion*, 16 (2), 155–165, DOI: 10.46502/issn.1856-7576/2022.16.02.11
- Fabian, M., Tur, O., Yablonska, O., Rumiantseva, A., Oliinyk, H., & Sukhlenko, I. (2022). Theoretical and Methodological Principles of Distance Learning: Priority Direction of Education. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22 (6), 251–255, DOI: 10.22937/IJCSNS.2022.22.6.35
- Hubarieva, D., Polisuchenko, A., Matviienko, O., Savenko, O., Hrebniieva, I., & Zhalieiko, D. (2021). Information and Communication Technologies in the System of Distance Education. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 21 (11), 287–293, DOI: 10.22937/IJCSNS.2021.21.11.39
- Lytvyn, V., Khlystun, O., Prykhodkina, N., Poluboiaryna, I., Bevz, M., & Kopeliuk, O. (2021). Model of Formation of Digital Competence on the Basis of Pedagogical Proceedings at the Present Stage of Development of Digitalization

of Society. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 21 (8), 219–223, DOI: 10.22937/IJCSNS.2021.21.8.29

Ohrimenko, Z., Berezan, V., Molnar, T., Dovzhynets, I., & Holiaka, H. (2022). Scientific Innovations and Advanced Technologies in a Multicultural Environment during Distance Learning. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22 (5), 588–594, DOI: 10.22937/IJCSNS.2022.22.5.81

Ponomarova, H., Kharkivska, A., Petrichenko, L., Shaparenko, Kh., Aleksandrova, O., & Beskorsa, V. (2021). Distance Education in Ukraine in the Context of Modern Challenges: An Overview of Platforms. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 21 (5), 39–42, DOI: 10.22937/IJCSNS.2021.21.5.7

Tkachenko, T., Yeremenko, O., Kozyr, A., Mishchanchuk, V., & Liming, W. (2022). Integration Aspect of Training Teachers of Art Disciplines in Pedagogical Universities. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 22 (6), 138–147, DOI: 10.33423/jhetp.v22i6.5236

REFERENCES

Davydov, S., Tutchenko, M., Zavistovskyi, O., Khrolenko, M., Hurkova, T. (2022). Latest Trends in Distance Education. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22 (6), 513–522, DOI: 10.22937/IJCS NS.2022.22.6.65 [in English].

Dedusenko, Zh., Kopeliuk, O., Kupriianenko, E., Sydorenko, O., & Kutluieva, D. (2022). The innovative way of development of pedagogical sciences: a modern look at the study of current problems. *Eduweb-Revista de Tecnologia de Informacion y Comunicacion en Educacion*, 16 (2), 155–165, DOI: 10.46502/issn.1856-7576/2022.16.02.11 [in English].

Fabian, M., Tur, O., Yablonska, O., Rumiantseva, A., Oliinyk, H., & Sukhlenko, I. (2022). Theoretical and Methodological Principles of Distance Learning: Priority Direction of Education. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22 (6), 251–255, DOI: 10.22937/IJCSNS.2022.22.6.35 [in English].

Hubarieva, D., Polisuchenko, A., Matviienko, O., Savenko, O., Hrebnieva, I., & Zhaliieiko, D. (2021). Information and Communication Technologies in the System of Distance Education. *International Journal of Computer Science and*

- Network Security*, 21 (11), 287–293, DOI: 10.22937/IJCSNS.2021.21.11.39 [in English].
- Kucherenko, S. I. (2018). *Ways of formation and development of the Ukrainian violin school*. (Extended abstract of PhD diss.). Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. Kharkiv [in Ukrainian].
- Lytvyn, V., Khlystun, O., Prykhodkina, N., Poluboiaryna, I., Bevz, M., & Kopeliuk, O. (2021). Model of Formation of Digital Competence on the Basis of Pedagogical Proceedings at the Present Stage of Development of Digitalization of Society. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 21 (8), 219–223, DOI: 10.22937/IJCSNS.2021.21.8.29 [in English].
- Malovanyi, Yu. (2020). Distance learning: realities and prospects. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 2 (1), 1–3, <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-10-1> [in Ukrainian].
- Molchanova, T. (2019). Model of the vocal coach professional training in the context of the following studies of the pianist-concertmaster. *Scientific collections of the M. V. Lysenko Lviv National Music Academy: Musicological Universe*, 45, 6–16, <https://doi.org/10.33398/2310-0583.2019.45.6.16> [in Ukrainian].
- Molchanova, T. (2021). Synergy effect in joint performance activity. *Bulletin of KNUKiM. Series in Arts*, 44, 79–85 [in Ukrainian].
- Molchanova, T. (2022). The model of concertmaster training in music institutions of professional higher education of Ukraine. *Bulletin of KNUKiM. Series in Arts*, 47, 67–73 [in Ukrainian].
- Nikitska, Ye., Savchenko, H. (2022). Art project of the Department of Piano Accompaniment of Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts: experience of performer's and composer's comprehension. *Problems of Interaction of Art, Pedagogy, Theory and Practice of Education*, 64, 57–74 [in Ukrainian].
- Ohrimenko, Z., Berezan, V., Molnar, T., Dovzhynets, I., & Holiaka, H. (2022). Scientific Innovations and Advanced Technologies in a Multicultural Environment during Distance Learning. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22 (5), 588–594, DOI: 10.22937/IJCSNS.2022.22.5.81 [in English].
- Ponomarova, H., Kharkivska, A., Petrichenko, L., Shaparenko, Kh., Aleksandrova, O., & Beskorsa, V. (2021). Distance Education in Ukraine in the Context of Modern Challenges: An Overview of Platforms. *International*

Journal of Computer Science and Network Security, 21 (5), 39–42, DOI: 10.22937/IJCSNS.2021.21.5.7 [in English].

Prudnikova, L., Prudnikova, O. (2022). Online learning in art education institutions. *Young Scientist*, 2 (102), 86–89, <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-2-102-17> [in Ukrainian].

Pidporinova, K. V. (2023). Distance education of the concertmaster: synthesis of innovations and traditions. *Scientific research in the modern world. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference*, pp. 446–451. Toronto, Canada: Perfect Publishing, <https://sci-conf.com.ua/vi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-scientific-research-in-the-modern-world-6-8-04-2023-toronto-kanada-arhiv/> [in Ukrainian].

The Piano Accompaniment Department of Kharkiv National University of Arts (2023, March 14). R. Leoncavallo. Pagliacci [Clowns]. Concert performance, <https://www.youtube.com/watch?v=nKSsiEXk4mE> [in Ukrainian].

Tkachenko, T., Yeremenko, O., Kozyr, A., Mishchanchuk, V., & Liming, W. (2022). Integration Aspect of Training Teachers of Art Disciplines in Pedagogical Universities. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 22 (6), 138–147, DOI: 10.33423/jhetp.v22i6.5236 [in English].

Kateryna Pidporinova

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts,
PhD in Art Studies, Associate Professor,
the Piano Accompaniment Department
e-mail: katerynapidporinova@gmail.com
ORCID iD: 0000-0003-2217-9286

Digital technologies in training the accompanist: practical dimension

Statement of the problem.

The modern distance learning changes pedagogical strategies, methods, approaches, and the educational process. Institutions of art education, where training involves personal communication between the teacher and the student in the process of individual practical classes, found themselves in the most difficult

situation. Therefore, it is important to understand the practical achievements of art universities in the field of distance learning as proven ways to overcome the remote “gap” between a teacher and a student.

Recent research and publications.

The problems of distance learning, taking into account the creative specificity, are investigated in the articles of the following Ukrainian scientists: Hubarieva et al., 2021; Lytvyn et al., 2021; Ponomarova et al., 2021; Davydov et al., 2022; Dedusenko et al., 2022; Ohrimenko et al., 2022; Prudnikova & Prudnikova, 2022; Tkachenko et al., 2022; Fabian et al., 2022. The works devoted to the formation of a pianist-accompanist are Molchanova, 2019, 2021, 2022; Nikitska & Savchenko, 2022.

Objectives, methods and novelty of the research.

The purpose of the study is to consider the positive and negative effects of distance education on the performing formation of a pianist-accompanist using digital technologies. A comprehensive approach is applied, combining the methods of analysis and generalization, systematization and projection, comparative, empirical, and experimental methods in accordance with the performance ensemble specifics. The scientific novelty consists in the study of practical developments in the distance learning of pianists of the Piano Accompaniment Department of Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts (Ukraine).

Research results.

The distance education in Ukraine has been complicated by the state of war; the departure of specialists abroad, funding restrictions and changes in educational policy. The formation of the accompanist is carried out by two strategies: together with the vocalist / instrumentalist and in the absence of soloists.

All study participants face certain problems. For a pianist-apprentice, these are: loss of time on technological tasks, lack of sound display, unbalanced load. For soloists, these are: impossibility of synchronous performance, lack of emotional communication, singing or playing to the recorded accompaniment. For teachers, these are: the lack of direct contact with the ensemble members, the difficulty of correcting the sound, the obligatory verbalization of all remarks.

Digital technologies that provide remote training of accompanist are as follows: 1. Google Meet and Zoom video conferences (“the teacher’s presence” effect); 2. MOODLE and Google Classroom platforms (organization of independent work and creation of online classes); 3. YouTube and Google Disk resources

(access to video files with performance of compositions); 4. Messengers Viber, Telegram, ChatOn, WhatsApp, etc. (communication); 5. Editing applications – Adobe Acrobat Reader, Foxit Reader, Paint, Scissors, etc. (visualization of comments); 6. Applications for working with video recordings (for example, YouCut); 7. Ordinary telephone communication.

General technical problems: instability of the Internet connection and its speed; obsolescence of gadget models; digital ignorance of distance learning participants, lack of a “common denominator” for evaluating the results of ensemble performance.

Conclusion.

The perspective of art education can be seen in finding hybrid forms of learning, combining synchronous and asynchronous models, taking into account the achievements of distance and face-to-face education and finding algorithms for building a combinatorial strategy.

Keywords: *accompanist; artistic distance education; educational digital tools; accompanist training; practical experience; Piano Accompaniment Department; Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts.*

Стаття надійшла до редакції 27 травня 2023 року